

# OVLADANOST PREZENTOM GLAGOLA U SLUŠNO OŠTEĆENIH SREDNJOŠKOLACA<sup>1</sup>

RENATA MOHR I SANDRA BRADARIĆ-JONČIĆ,  
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Primljeno: 26.01.2009.  
Prihvaćeno: 21.04.2009.

Izvorni znanstveni rad  
UDK: 376.33

**Sažetak:** Ispitivanje je provedeno na uzorku od 41 ispitanika oštećena sluha (gluhi s klasičnim slušnim aparatom, gluhi s umjetnom pužnicom te nagluhi ispitanici) zadacima nadopunjavanja jednostavnih rečenica glagolima u svim licima prezenta. Pokazalo se da slušnooštećeni srednjoškolci polovično vladaju prezentom glagola (prosječna uspješnost na testu iznosi 59%), da najbolje vladaju glagolima na ATI - am, ITI - im te ETI - im, a najslabije vladaju glagolima na NUTI - em i VATI - jem. Nadalje, najslabije vladaju III, pa zatim II licem množine, dok ostalim licima vladaju podjednako bolje, relativno najbolje I licem jednine. Nagluhi ispitanici postigli su značajno bolje rezultate u odnosu na ispitanike s umjetnom pužnicom, ali ne i od gluhih s klasičnim slušnim pomagalicama. Gluhi ispitanici s klasičnim pomagalicama nisu postigli slabije rezultate na testu u odnosu na ispitanike s umjetnom pužnicom. Radi se o poznatom učinku kasne ugradnje na govorno-jezični razvoj. Ispitanici uključeni u redovne škole značajno bolje vladaju prezentom ispitanih glagola od ispitanika iz posebne škole, kao što je bilo i za očekivati. Ispitanici s gluhim članovima obitelji nisu postigli bolje rezultate od ispitanika bez gluhih članova obitelji.

**Ključne riječi:** oštećenje sluha, gluhoća, naglušost, umjetna pužnica, jezično znanje, glagolska, morfolologija, integracija

## UVOD

Zaostajanja djece i odraslih s teškim jezičnim oštećenjima sluha u svim jezičnim znanjima (leksičkim/semantičkim, morfosintaktičkim i pragmatičkim) dobro su argumentirana u stranoj literaturi. Međutim, ovladanost hrvatskim jezikom, u odnosu na esencijalan značaj i teškoće ovladavanja jezikom u gluhih osoba, predmet je začuđujuće malog broja istraživanja u nas.

Mnoga su istraživanja na engleskom govornom području pomoću Stanford Achievement Testa, koji kao mjeru ukupnosti jezičnih znanja uzima *razumijevanje pročitano*, utvrdila da gluhi učenici na kraju srednje škole postižu rezultate slične onima u čujućih desetogodišnjaka odnosno polaznika IV razreda osnovne škole (Rodda i Grove, 1987; Paul i Quigley, 1994).

Zaostajanje gluhe djece za čujućom u ukupnosti jezičnih znanja definiranoj leksičkim, morfološkim i sintaktičkim varijablama u iznosu od

prosječno 8 godina utvrđeno je i u ispitivanju i naše gluhe djece (Jelić, 2001), što je zapravo sasvim sukladno ranije spomenutom nalazu za engleski jezik.

Rezultate sukladne inozemnim pokazalo je i jedno drugo istraživanje jezičnoga znanja u gluhih srednjoškolaca u nas (Radić, Bradarić-Jončić i Farago, 2008). Naši ispitanici na *Peabody Picture Vocabulary Testu* postigli su rezultate (prema američkim normama, jer tada PPVT još nije bio standardiziran za hrvatski jezik), na razini čujućeg desetogodišnjaka. U tom istraživanju nisu utvrđene razlike između nagluhih, gluhih učenika i učenika s umjetnom pužnicom. Ovdje su bila uključena djeca koja su pužnicu dobila nakon 5. godine života, radilo se, dakle, o kasnoj ugradnji pužnice.

Manjkavosti u morfosintaktičkim znanjima gluhe djece i mladeži još su i veće od rječničkih manjkavosti. Pribanić je npr. (1998) utvrdila na uzorku od 54-ero gluhe djece osnovnoškolske

1 Istraživanje je dio projekta 013-1301001-0910, "Dvojezična komunikacija gluhih i čujućih" financiranog od strane MZOŠ RH

dobi, polaznika III-VIII razreda posebne i redovne škole, da relativno najmanje teškoća gluha djeca imaju glede rječničkog znanja, zatim glede imeničke morfologije, a relativno najmanje glede glagolske morfologije.

Što se tiče imeničke morfologije, pokazalo se u tom istraživanju da gluha djeca bolje ovladavaju padežnim nastavcima imenica u jednini nego množini. Što se tiče jednine, najbolje vladaju nominativom i akuzativom, a najlošije vladaju instrumentalom (Pribanić, 1991). Množina im predstavlja toliki problem da se čak nisu pokazale razlike u funkciji porasta kronološke dobi, niti s obzirom na vrstu škole (redovna/posebna) (Pribanić, 1998), što se ipak bilo očekivalo. Jedno od mogućih objašnjenja ovog rezultata je učestalost upotrebe. Imenice u jednini 4,5 puta češće su od imenica u množini (Vuletić, 1991).

Jedno drugo istraživanje koje se bavilo poznavanjem padežnih nastavaka u tvorbi imenica uz prijedloge (Radić, Bradarić-Jončić, Hrastinski, 2006.) pokazalo je da gluhi srednjoškolci s klasičnim slušnim pomagalicama i umjetnim pužnicama ne dosižu 50%-tnu razinu ovladanosti imeničkom morfologijom. Također, nisu utvrđene značajne razlike među navedenim dvjema skupinama gluhih ispitanika, što ponovo potvrđuje dobro poznat nalaz o izostanku učinaka kasne ugradnje na govorno-jezični razvoj, dok su bile utvrđene razlike između naglušnih ispitanika s jedne, i dviju skupina gluhih ispitanika, s druge strane.

Sustav imeničke morfologije u hrvatskome jeziku vrlo je razgranat, složen i gluhoj djeci apstraktan. Padežni nastavnici tijekom usvajanja prvog jezika u djece sa standardnim sluhom usvajaju se bez posebnog svjesnog napora slušanjem. Ostali osjetni modaliteti na koje su upućena gluha djeca u ovu svrhu nedjelotvorni su. Korištenje daktilologije za isticanje padežnih nastavaka moglo bi biti od pomoći ovoj djeci jer ih ne mogu čuti, a često niti točno percipirati čitanjem s usta.

Istraživanja glagolske morfologije na engleskom govornom području (Quigley, Montanelli i Wilbur, 1976) pokazala su da gluha djeca i mladež

imaju teškoća u tvorbi glagolskih vremena i stanja te da su najčešće greške - greške u korištenju pomoćnih glagola, greške u konjugaciji te ispuštanje glagola. Na uzrastu od 10 godina ispitanici postižu 50%-tnu točnost procjene ispravnosti glagolskog vremena, a na uzrastu od 18 godina 70%-tnu točnost.

S obzirom na hrvatski jezik, vrlo malo možemo reći o tome kakva je situacija glede ovladanosti glagolskom morfologijom u naše gluhe djece jer se svega nekolicina istraživanja bavila ovom problematikom. Pokazalo se da gluhi učenici najbolje vladaju prezentom, zatim perfektom, a najslabije futurom (Pribanić, 1994; 1998). Prezent i perfekt češće se koriste od futura (Vuletić, 1991.), no razlog teškoćama s futurom moglo bi biti manjkavo poznavanje infinitivnih oblika glagola.

Što se tiče jezičnih znanja djece s umjetnim pužnicama, dosadašnja istraživanja koristi ugradnje svodila su se uglavnom na utvrđivanje kvantitativnih razlika u jezičnim postignućima između gluhe djece s umjetnom pužnicom i bez nje, te razlika u postignućima s obzirom na vrijeme ugradnje, duljinu korištenja pužnice, prethodnu rehabilitaciju i druge čimbenike (Archbold i sur., 2006.; Connor i Zwolan, 2004; Crosson i Geers, 2001; Geers, 2002; Geers, 2003; Geers, 2004; Spencer i sur. 2003; Tomblin i sur., 2000; Vermeulen i sur., 2007; Radić, Bradarić-Jončić i Hrastinski, 2006; Radić, Bradarić-Jončić i Farago, 2008; Sherman i Cruse, 2004). Ta istraživanja najvećim dijelom ukazuju da kasna ugradnja (nakon pete godine života) ne donosi značajnu korist za govorno-jezični razvoj djeteta ali omogućava uspostavljanje opominjuće funkcije sluha, što već samo po sebi gluhe osobe smatraju važnim doprinosom poboljšanju kvalitete života. S druge strane, rana ugradnja, iako ne za svu djecu, znači značajno manje zaostajanje za standardima urednog govorno-jezičnog razvoja.

Međutim rezultate mnogih od ovih istraživanja moramo uzeti s oprezom jer je heterogenost subpopulacije djece s umjetnim pužnicama učinila ionako veliku heterogenost populacije slušnooštećenih još većom, a istraživačima, naročito u malim zemljama, pronalaženje reprezentativnog

uzorka ispitanika gotovo nemogućom misijom. Uz problem malih uzoraka koji sada postaje još teži i kroničniji, mnoga od ovih istraživanja pate od drugih metodoloških nedostataka, kao što je npr. u prvome redu nepotpuni opis uzorka ispitanika, koji značajno otežavaju mogućnosti generalizacije rezultata o jezičnim znanjima djece s umjetnim pužnicama.

## PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA

Ovladavanje jezikom okoline u kojoj žive najveći je izazov za svako dijete s teškim predjezičnim oštećenjem sluha, njegove učitelje, rehabilitatore i roditelje.

Brojna strana i malobrojna domaća istraživanja ukazuju na znatno dugoročno zaostajanje u jezičnome znanju u gluhe djece, što nam govori da postojeći programi poučavanja jezika za gluho djecu nisu učinkoviti.

Poznavanje obilježja usvajanja hrvatskoga jezika kod djece oštećena sluha može doprinijeti oblikovanju kvalitetnijih programa poučavanja hrvatskoga jezika.

Cilj istraživanja bio je utvrditi u kojoj mjeri slušnooštećeni učenici (srednjoškolci) vladaju prezentom glagola, i to u odnosu na glagolske razrede i glagolska lica, te u odnosu na neke nezavisne varijable kao što su slušni status ispitanika (nagluhi, gluhi s klasičnim slušnim pomagalicama i gluhi s umjetnom pužnicom), slušni status obitelji (gluhoća u užoj/daljoj obitelji) i tip škole koju pohađaju (redovna, posebna srednja škola).

## HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Na temelju činjenica poznatih iz dosadašnjih istraživanja usvajanja jezika kod djece i mladeži oštećena sluha i prakse, postavljene su sljedeće hipoteze:

H1-nagluhi ispitanici znatno bolje vladaju prezentom glagola od ispitanika s umjetnom pužnicom i gluhih ispitanika s klasičnim pomagalicama.

H2-nema razlike u ovladanosti prezentom glagola između ispitanika s umjetnom pužnicom i gluhih ispitanika s klasičnim pomagalicama.

H3-ispitanici koji polaze redovnu srednju školu bolje vladaju prezentom glagola od ispitanika koji pohađaju posebnu školu.

H4-ispitanici koji imaju gluhe članove obitelji bolje vladaju prezentom glagola od ispitanika iz čujućih obitelji.

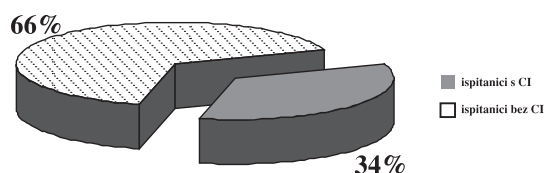
## METODE RADA

### Uzorak ispitanika

Ispitivanjem je obuhvaćen uzorak od 41 ispitanika s oštećenjem sluha, polaznika od prvog do četvrtog razreda srednjih škola u Zagrebu.

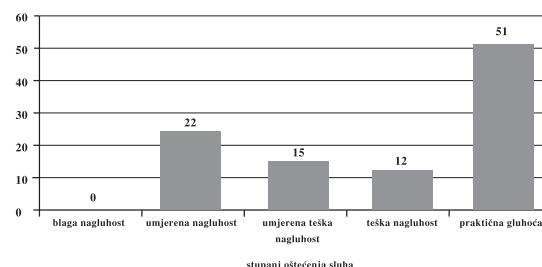
Trideset ispitanika pohađalo je posebnu srednju školu, od kojih je desetoro posjedovalo umjetnu pužnicu. Jedanaest ispitanika pohađalo je redovne škole, od kojih je četvero posjedovalo umjetnu pužnicu. Svi ispitanici imali su predjezično oštećenje sluha, uredan intelektualni status i bili su bez dodatnih teškoća.

**Grafikon 1:** Uzorak ispitanika (CI - ispitanici s umjetnom pužnicom)



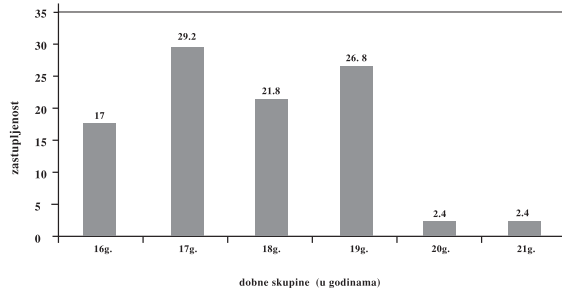
Oko 35% ispitanika imalo je umjetnu pužnicu, a 65% ispitanika imalo je klasični slušni aparat.

**Grafikon 2:** Ispitanici prema stupnju oštećenja sluha



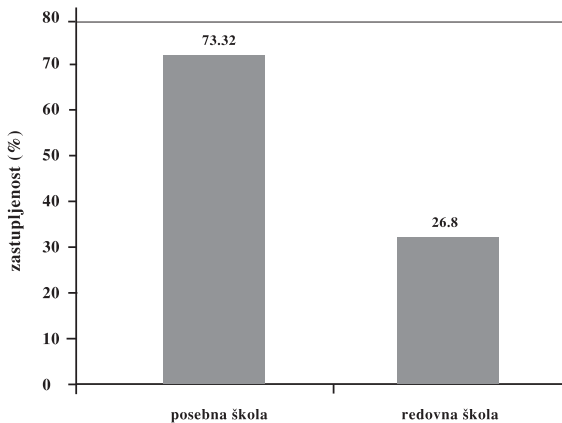
Otpriblike polovina ispitanika bila je gluha, a polovina nagluha.

**Grafikon 3: Ispitanici prema kronološkoj dobi**



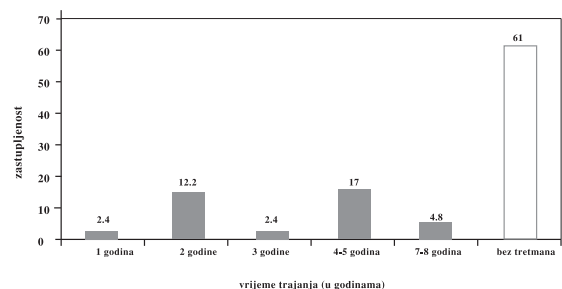
Skoro 80% ispitanika bilo je u dobi od 17-19 godina.

**Grafikon 4: Ispitanici prema školi**



Oko 75% ispitanika pohađalo je posebnu srednju školu, a 25% pohađalo je redovne srednje škole.

**Grafikon 5: Trajanje predškolskog tretmana**

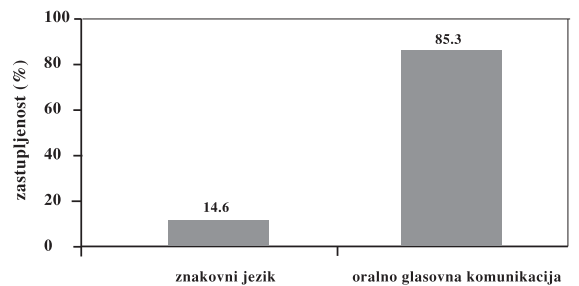


Oko 17% ispitanika bilo je uključeno u rehabilitaciju prije treće godine života, a 35% u prvih 5 godina života 60% ispitanika nije imalo predškolsku rehabilitaciju.

Nadalje, samo jednom ispitaniku ugrađena je umjetna pužnica prije pete godine života, dakle u subuzorku ispitanika s umjetnom pužnicom, možemo reći da se radi o kasnoj ugradnji.

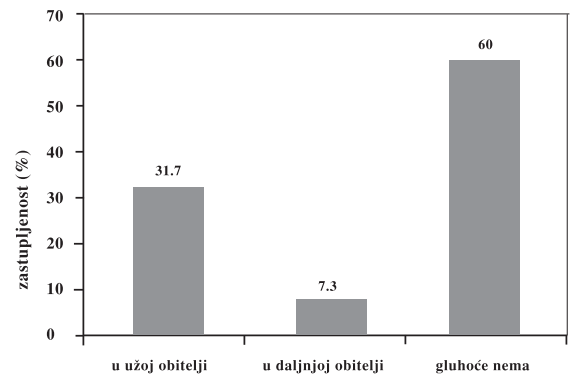
Svega oko 10% ispitanika koristi pužnicu duže od 5 godina, ostali ga koriste u rasponu od 2 do 5 godina.

**Grafikon 6: Prvi jezik ispitanika**



Vidljivo je da 85% ispitanika kao prvi jezik koristi govorni jezik, a samo 15% koristi znakovni jezik, iako 32% njih u užoj obitelji ima gluhe osobe. Dakle polovica gluhih roditelja izbjegava korištenje znakovnog jezika sa svojom gluhom djecom, što je vjerojatno posljedica snažne oralističke tradicije u sustavu školstva za gluhe u kojem su ti roditelji bili odgajani i obrazovani.

**Grafikon 7: Slušni status obitelji ispitanika**



Šezdeset posto ispitanika nema gluhoću u užoj i daljnjoj obitelji.

## UZORAK VARIJABLI I MJERNIH INSTRUMENATA

Za potrebe ovog istraživanja smišljeno je ukupno 96 rečenica s najčešćim glagolima hrvatskog jezika

(8 razreda x 2 glagola x 6 lica), tako da je maksimalni rezultat na testu 96 bodova, a za pojedini razred 12 bodova (2 glagola u svakom razredu x 6 lica), a za pojedino lice 16 bodova (8 razreda x 2 glagola).

Korištene su vrlo jednostavne nedovršene rečenice u kojima je nedostajao glagol, a koji je bio zadan u infinitivnom obliku ispod crte na koju je trebalo upisati odgovarajuće lice prezenta glagola. Uz svaku rečenicu bio je i crtež koji je pojašnjavao značenje rečenice.

Zavisne varijable bile su sljedeće:

1. prvo lice jednine (max. rezultat 16)
2. drugo lice jednine (max. rezultat 16)
3. treće lice jednine (max. rezultat 16)
4. prvo lice množine (max. rezultat 16)
5. drugo lice množine (max. rezultat 16)
6. treće lice množine (max. rezultat 16)

1. sum test-ukupnost rezultata na test (max. rezultat 96)
2. sum1-glagoli sa nastavkom ATI-am (imati, znati) (max. rezultat 12)
3. sum2-glagoli sa nastavkom ITI-im (govoriti, misliti) (max. rezultat 12)
4. sum3-glagoli sa nastavkom ETI-im (vidjeti, živjeti) (max. rezultat 12)
5. sum4-glagoli sa nastavkom ATI-im (stajati, držati) (max. rezultat 12)
6. sum5-glagoli sa nastavkom NUTI-em (krenuti, skinuti) (max. rezultat 12)
7. sum6-glagoli sa nastavkom ATI-em (ostajati, smijati) (max. rezultat 12)
8. sum7-glagoli sa nastavkom VATI-jem (očekivati, sudjelovati) (max. rezultat 12)
9. sum8-glagoli sa nastavkom ATI-čem, šem (skakati, pisati) (max. rezultat 12)

Nezavisne varijable bile su:

1. slušni status (gluhi, nagluhi, CI),
2. vrsta škole (redovna, posebna),
3. slušni status roditelja (gluhoća u užoj obitelji, daljoj obitelji i čujuća obitelj).

Upitnik za prikupljanje anamnestičkih podataka o ispitanicima bio je sastavljen od pitanja koja obuhvaćaju osobne podatke, dijagnostičke podatke, podatke o obitelji te uvjete u kojima ispitanik živi. Upitnici su ispunjavani uz pomoć rehabilitatora.

Testiranje je izvršeno individualno i nije bilo vremenski ograničeno.

## METODE OBRADJE PODATAKA

Statistička obrada izvršena je programom SPSS for Windows 13.

Izračunati su osnovni statistički pokazatelji: frekvencije, aritmetička sredina, standardna devijacija, minimalni i maksimalni rezultat za cijeli uzorak ispitanika.

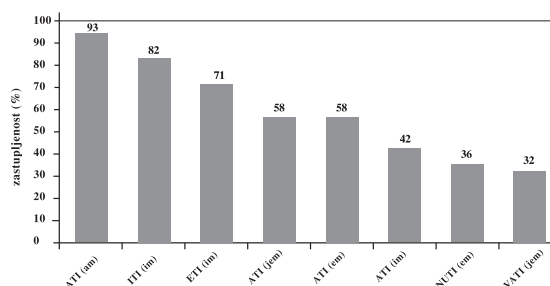
Za utvrđivanje razlika među ispitanicima na pojedinim varijablama korištena je jednosmjerna analiza varijance.

## REZULTATI I RASPRAVA

### Ovladanost prezentom glagola s obzirom na glagolski razred

Prosječan rezultat postignut na razini svih 8 glagolskih razreda iznosi OIC 59%. To je, dakle, prosječna ovladanost prezentom glagola u ispitanika u ovom istraživanju.

**Grafikon 8:** Poznavanje glagolskih razreda



Redoslijed glagolskih razreda po ovladanosti (grafikon 9) je:

1. **ATI-am** (imati, znati) - 93%,
2. **ITI-im** (misliti, govoriti) - 82%,
3. **ETI-im** (živjeti, vidjeti) - 71%,



4. **ATI-em** (pisati, skakati)-58%,
5. **ATI-jem** (ostajati, smijati) - 58%,
6. **ATI-im** (držati, stajati) - 42%,
7. **NUTI-em** (krenuti, skinuti) - 36%,
8. **VATI-jem** (sudjelovati, očekivati) - 32%.

Najbolji rezultat ostvaren je u glagola koji u infinitivu imaju nastavak ATI s tvorbenim morfemom-am, glagola na ITI-im te ETI-im, dakle u dvama najpredvidljivijim razredima (ITI-im i ETI-im), dok glagoli na ATI-am spadaju među slabije predvidljive, ali česte glagole (Novak Milić, 2002) i to je razlog visokog rezultata na toj varijabli.

Svi ostali glagolski razredi kod kojih se prezentski oblici ne mogu jednostavno predvidjeti iz infinitiva te koji uključuju i glasovne promjene, ili su predvidljivi, ali rijetko u upotrebi, predstavljaju slušnooštećenim učenicima znatno veći problem. Najslabiji rezultat postignut je na glagolskim razredima NUTI - em i VATI-jem..

Čini se da je slušnooštećenim učenicima veći problem infinitiv sam po sebi, negoli samo sprezanje glagola. Naime, glagoli su u rečenicama bili zadani u infinitivnom obliku. Da su bili zadani u npr. prvom licu jednine prezenta, rezultati bi vjerojatno bili bolji.

Gotovo svi ispitanici činili su iste pogreške:

ATI-em; skakati, pisati

**3. lice jednine:** *Dječak skaka (skakati) u more,*

**2. lice množine:** *Vi ponovno skakate (skakati),*

**3. lice množine:** *Ana i Tin skakaju (skakati).*

Za glagol *pisati*, ispitanici su pisali;

**3. lice jednine:** *Teo писаš (pisati) kistom.*

**3. lice množine:** *Iva i Duje pisaju (pisati) zadaću.*

ATI-im; stajati, držati

**3. lice jednine, glagol držati:** *Čovjek držaju (držati) posudu s povrćem.*

**2. lice množine, glagol držati:** *Vi držate (držati) jednu knjigu.*

**3. lice množine, glagol držati:** *Muškarci drži (držati) kante za smeće.*

Za glagol *stajati*, ispitanici su pisali;

**3. lice jednine:** *Dječak staja (stajati) uz školsku ploču.*

**2. lice množine:** *Vi stajate (stajati) u ovoj kući.*

**3. lice množine:** *Dječaci stajaju (stajati) uz vatru.*

Vidimo, dakle, da i kada griješe, griješe na način da primjenjuju pravila konjugacije svojih „preferiranih“ glagolskih razreda, u navedenim slučajevima glagola na ATI-am.

### Ovladanost prezentom glagola s obzirom na glagolska lica

Najslabiji rezultati (grafikon 9) su za III lice množine (47%), dok su za ostala lica podjednaki i kreću se od 65% za I lice jednine, do 59% za III lice jednine. Najbolje vladaju, dakle, prvim licem jednine, a najlošije trećim i drugim licem množine. Treće lice množine također je najteže predvidivo iz infinitiva.

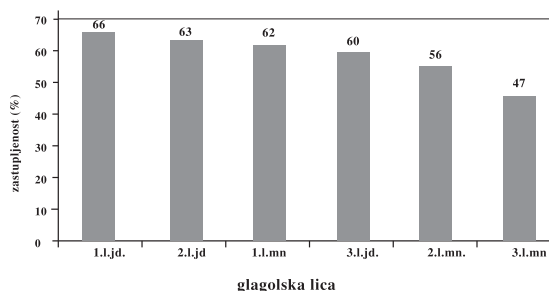
### RAZLIKE U OVLADANOSTI PREZENTOM GLAGOLA S OBZIROM NA SLUŠNI STATUS

#### Glagolski razredi

Bez obzira na slušni status, mladež oštećenog sluha najuspješnije je ovladala razredima ATI-am, ITI - im i ETI-im, a najslabije razredima VATI-jem, NUTI-em i ATI-im (grafikon 10).

Iz tablica 1 i 2 vidljivo je da su razlike u ovladanosti prezentom utvrđene samo između naglušnih ispitanika i ispitanika s umjetnim pužnicama, dok se gluhi ispitanici s klasičnim slušnim pomagalicama (u daljnjem tekstu-gluhi) po svojim rezultatima

Grafikon 9: Poznavanje glagolskih lica



nalaze između tih dviju skupina, pri čemu razlike nisu dovoljno velike da bi bile značajne, niti u odnosu na nagluhe, niti u odnosu na ispitanike s umjetnom pužnicom. Prosječna uspješnost naglušnih ispitanika na testu iznosi 72%, gluhih 60%, a ispitanika s umjetnom pužnicom tek 43%.

Među *naglušnim ispitanicima i ispitanicima s umjetnom pužnicom* (CI) značajne razlike pokazale su se na sljedećim varijablama u korist naglušnih ispitanika;

	Nagluhi	CI
<b>ITI-im;</b> (misliti, govoriti)	92%	66%
<b>ATI-em;</b> (pisati, skakati)	71%	37%
<b>ATI-im;</b> (držati, stajati)	64%	18%
<b>VATI-jem;</b> (sudjelovati, očekivati)	51%	13%
<b>sumtest</b>	71%	43%

A na sljedećim varijablama nisu utvrđene razlike:

	Nagluhi	CI
<b>ATI-am;</b> (imati, znati)	98%	82%
<b>ETI-im;</b> (živjeti, vidjeti)	88%	58%
<b>ATI-jem;</b> (ostajati, smijati)	70%	44%
<b>NUTI-em;</b> (krenuti, skinuti)	38%	28%

Radi se uglavnom o varijablama na kojima su svi postizali ili najbolje ili najlošije rezultate. Razlike su u većoj mjeri kvantitativne negoli kvalitativne prirode-redosljed razreda po ovladanoosti gotovo je istovjetan u oba uzorka, kako glede varijabli na kojima su se pokazale značajne razlike, tako i na onim drugima.

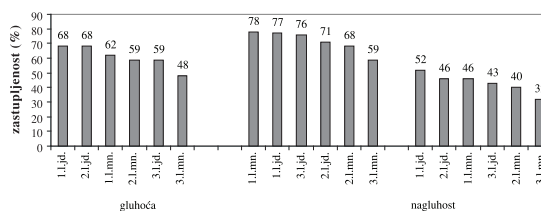
### Glagolska lica

Između *naglušnih i gluhih ispitanika s klasičnim slušnim pomagalicama* nisu utvrđene značajne razlike, kao ni na varijabli glagolskih razreda (tablica 3).

Između *naglušnih ispitanika i ispitanika s umjetnom pužnicom* razlike su utvrđene na svih 6 varijabli glagolskih lica:

	Nagluhi	CI
1. lice množine -	78%	46%
1. lice jednine -	77%	52%
3. lice jednine -	76%	43%
2. lice jednine -	71%	46%
2. lice množine -	68%	40%
3. lice množine -	59%	32%

**Grafikon 11:** Poznavanje glagolskih lica prema slušnom statusu



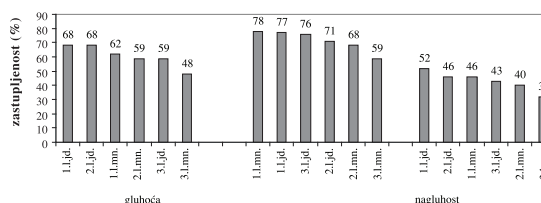
Legenda:

1. ATI - am (imati, znati)
2. ITI - im (govoriti, misliti)
3. ETI - im (vidjeti, živjeti)
4. ATI - im (stajati, držati)
5. NUTI - em (krenuti, skinuti)
6. ATI - jem (ostajati, smijati)
7. VATI - jem (očekivati, sudjelovati)
8. ATI - em (pisati, skakati)

Isti trend u rezultatima prisutan u ukupnom uzorku, vidljiv je i ovdje: najlošije rezultate oba su poduzorka postigla u poznavanju III i II lica množine, dok su ostalim licima rezultati podjednaki.

Između *ispitanika sa klasičnim slušnim pomagalicama i ispitanicima s CI* utvrđene su statistički značajne razlike u korist gluhih ispitanika samo na varijabli **2. lice jednine** (gluhi 68%, CI 46%).

**Grafikon 10:** Poznavanje glagolskih razreda prema kriteriju stupnja OS



**Tablica 1:** Aritmetičke sredine i minimalni i maksimalni rezultat na varijablama glagolskih razreda s obzirom na slušni status ispitanika

Zavisna varijabla	Slušni status	N	Aritmetička sredina	Minimum	Maximum
Ati - am	1. gluhoća	15	11,4375	9	12
	2. naglušost	12	11,6923	10	12
	3. pužnica	14	9,8333	2	12
	Total	41	11,0488	2	12
ITI - im	1. gluhoća	15	10,3125	6	12
	2. naglušost	12	11	8	12
	3. pužnica	14	8	0	12
	Total	41	9,8537	0	12
ETI - im	1. gluhoća	15	7,9375	0	12
	2. naglušost	12	10,4615	8	12
	3. pužnica	14	7	0	12
	Total	41	8,4634	0	12
ATI - im	1. gluhoća	15	5,1875	0	12
	2. naglušost	12	7,6923	0	12
	3. pužnica	14	2,0833	0	9
	Total	41	5,0732	0	12
NUTI - em	1. gluhoća	15	5	0	12
	2. naglušost	12	4,4615	0	11
	3. pužnica	14	3,25	0	12
	Total	41	4,3171	0	12
ATI - jem	1. gluhoća	15	6,9375	0	12
	2. naglušost	12	8,3846	2	12
	3. pužnica	14	5,25	0	12
	Total	41	6,9024	0	12
VATI - jem	1. gluhoća	15	3,5	0	12
	2. naglušost	12	6,0769	0	12
	3. pužnica	14	1,5833	0	10
	Total	41	3,7561	0	12
ATI - em	1. gluhoća	15	7,6875	0	12
	2. naglušost	12	8,4615	4	12
	3. pužnica	14	4,4167	0	11
	Total	41	6,9756	0	12
Sumtest	1. gluhoća	15	58	18	90
	2. naglušost	12	68,2308	44	85
	3. pužnica	14	41,4167	4	83
	Total	41	56,3902	4	90



**Tablica 2:** Značajnost razlika na varijablama glagolskih razreda s obzirom na slušni status ispitanika

Zavisna varijabla	(I) Vrsta OS.	(J) Vrsta OS.	Značajna razlika (I-J)	Stat. znač.
Ati - am	1. gluhoća	2	-0,25481	0,948
		3	1,60417	0,147
	2. naglušost	1	0,25481	0,948
		3	1,85897	0,099
	3. pužnica	1	-1,60417	0,147
		2	-1,85897	0,099
ITI - im	1. gluhoća	2	-0,6875	0,759
		3	2,3125	0,061
	2. naglušost	1	0,6875	0,759
		3	3,00000(*)	0,016
	3. pužnica	1	-2,3125	0,061
		2	-3,00000(*)	0,016
ETI - im	1. gluhoća	2	-2,52404	0,159
		3	0,9375	0,777
	2. naglušost	1	2,52404	0,159
		3	3,46154	0,054
	3. pužnica	1	-0,9375	0,777
		2	-3,46154	0,054
ATI - im	1. gluhoća	2	-2,50481	0,251
		3	3,10417	0,136
	2. naglušost	1	2,50481	0,251
		3	5,60897(*)	0,004
	3. pužnica	1	-3,10417	0,136
		2	-5,60897(*)	0,004
NUTI - em	1. gluhoća	2	0,53846	0,936
		3	1,75	0,516
	2. naglušost	1	-0,53846	0,936
		3	1,21154	0,748
	3. pužnica	1	-1,75	0,516
		2	-1,21154	0,748
ATI - jem	1. gluhoća	2	-1,44712	0,612
		3	1,6875	0,53
	2. naglušost	1	1,44712	0,612
		3	3,13462	0,146
	3. pužnica	1	-1,6875	0,53
		2	-3,13462	0,146
VATI - jem	1. gluhoća	2	-2,57692	0,299
		3	1,91667	0,523
	2. naglušost	1	2,57692	0,299
		3	4,49359(*)	0,048
	3. pužnica	1	-1,91667	0,523
		2	-4,49359(*)	0,048

<b>ATI - em</b>	<b>1. gluhoća</b>	<b>2</b>	-0,77404	0,863
		<b>3</b>	3,27083	0,094
	<b>2. naglušost</b>	<b>1</b>	0,77404	0,863
		<b>3</b>	4,04487(*)	0,04
	<b>3. pužnica</b>	<b>1</b>	-3,27083	0,094
		<b>2</b>	-4,04487(*)	0,04
<b>Sumtest</b>	<b>1. gluhoća</b>	<b>2</b>	-10,23077	0,441
		<b>3</b>	16,58333	0,136
	<b>2. naglušost</b>	<b>1</b>	10,23077	0,441
		<b>3</b>	26,81410(*)	0,012
	<b>3. pužnica</b>	<b>1</b>	-16,58333	0,136
		<b>2</b>	-26,81410(*)	0,012

**Tablica 3:** Aritmetičke sredine te minimalni i maksimalni rezultat na varijablama glagolskih lica s obzirom na slušni status ispitanika

Zavisna varijabla	Slušni status	N	Aritmetička sredina	Minimum	Maximum
<b>1.lice jednine</b>	<b>1. gluhoća</b>	15	10,75	5	16
	<b>2. naglušost</b>	12	12,3077	8	15
	<b>3. pužnica</b>	14	8,25	1	16
	Total	41	10,5122	1	16
<b>2.lice jednine</b>	<b>1. gluhoća</b>	15	10,75	5	15
	<b>2. naglušost</b>	12	11,3077	6	15
	<b>3. pužnica</b>	14	7,4167	1	13
	Total	41	9,9512	1	15
<b>3.lice jednine</b>	<b>1. gluhoća</b>	15	9,5	0	16
	<b>2. naglušost</b>	12	12,0769	7	15
	<b>3. pužnica</b>	14	6,9167	0	16
	Total	41	9,561	0	16
<b>1.lice množine</b>	<b>1. gluhoća</b>	15	9,875	3	15
	<b>2. naglušost</b>	12	12,3846	9	15
	<b>3. pužnica</b>	14	7,3333	0	14
	Total	41	9,9268	0	15
<b>2.lice množine</b>	<b>1. gluhoća</b>	15	9,4375	2	15
	<b>2. naglušost</b>	12	10,7692	7	13
	<b>3. pužnica</b>	14	6,4167	0	13
	Total	41	8,9756	0	15
<b>3.lice množine</b>	<b>1. gluhoća</b>	15	7,6875	2	15
	<b>2. naglušost</b>	12	9,3846	4	14
	<b>3. pužnica</b>	14	5,0833	0	14
	Total	41	7,4634	0	15

## RAZLIKE U OVLADANOSTI PREZENTOM GLAGOLA S OBZIROM NA UVJETE ODGOJA I OBRAZOVANJA

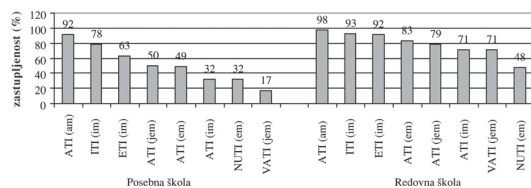
Ispitanici uključeni u redovne škole postigli su značajno bolje rezultate (grafikon 12, tablica 4) od ispitanika iz posebne srednje škole na sljedećim varijablama:

	Redovna škola	Posebna škola
<b>ETI-im;</b> (vidjeti, živjeti)	92%	63%
<b>ATI-im;</b> (stajati, držati)	71%	32%
<b>ATI-jem;</b> (ostajati, smijati)	79%	50%
<b>VATI-jem;</b> (očekivati, sudjelovati)	71%	17%
<b>ATI-em;</b> (pisati, skakati)	83%	49%
<b>sumtest</b>	79%	51%

te u svim licima jednine i množine:

	Redovna škola	Posebna škola
1. lice jednine -	84%	59%
2. lice jednine -	79%	56%
3. lice jednine -	86%	50%
1. lice množine -	81%	55%
2. lice množine -	71%	50%
3. lice množine -	74%	36,8%

**Grafikon 12:** Glagolski razredi s obzirom na uvjete odgoja i obrazovanja



*Legenda:*

*ATI - am (imati, znati)*

*ITI - im (govoriti, misliti)*

*ETI - im (vidjeti, živjeti)*

*ATI - im (stajati, držati)*

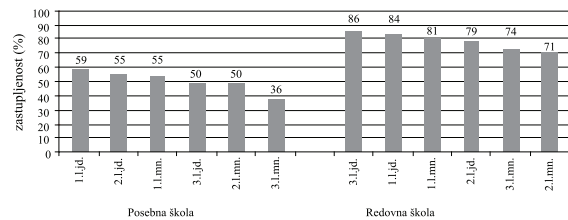
*NUTI - em (krenuti, skinuti)*

*ATI - jem (ostajati, smijati)*

*VATI - jem (očekivati, sudjelovati)*

*ATI - em (pisati, skakati)*

**Grafikon 13:** Poznavanje glagolskih lica s obzirom na uvjete odgoja i obrazovanja



Razlike nisu utvrđene samo na varijablama **ATI-am;** imati, znati, **ITI-im;** misliti, govoriti te **NUTI-em;** krenuti, skinuti, dakle na najlakšim i najtežim razredima u kojima varijabilitet očito nije bio dovoljno velik da bismo mogli razlikovati ispitanike.

Bolji rezultati učenika iz redovnih škola očekivani su.

## RAZLIKE U OVLADANOSTI PREZENTOM GLAGOLA S OBZIROM NA SLUŠNI STATUS U OBITELJI

Ni glede glagolskih razreda (grafikon 14, tablica 6), niti glede glagolskih lica (grafikon 15, tablica 5) nisu se pojavile značajne razlike među ispitanicima s obzirom na slušni status u obitelji.

Pedeset jedan posto ispitanika ima praktičnu gluhoću, gluhoću u užoj obitelji ima 32% ispitanika, a samo 15% ispitanika kao svoj prvi jezik navelo je znakovni jezik. Očito je da način komunikacije, a ne slušni status roditelja per se, objašnjava bolja jezična postignuća gluhe djece gluhih roditelja.

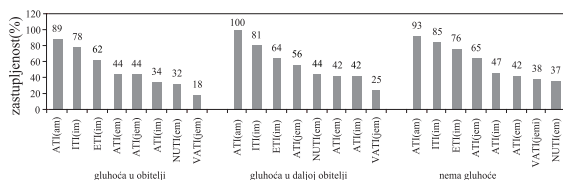
## VERIFIKACIJA HIPOTEZA

**H1** - nagluhi ispitanici značajno bolje vladaju prezentom glagola od gluhih ispitanika s umjetnom pužnicom i gluhih ispitanika s klasičnim slušnim pomagala.

Hipotezu možemo djelomično prihvatiti jer se pokazala statistička značajna razlika u postignutim rezultatima na testu samo među nagluhim ispitanicima te ispitanicima s umjetnom pužnicom i to na 4 varijable glagolskih razreda te na svim varijablama glagolskih lica. Nagluhi

**Tablica 4:** Aritmetičke sredine, minimalni i maksimalni rezultati na varijablama glagolskih razreda, te F test s obzirom na uvjete odgoja i obrazovanja

Zavisna varijabla	Vrsta škole	N	Aritmetička sredina	Minimum	Maximum	F	p
ATI - am	2. Posebna škola	30	10,7667	2	12	1,897	0,176
	3. Redovna škola	11	11,8182	10	12		
	Total	41	11,0488	2	12		
ITI - im	2. Posebna škola	30	9,3667	0	12	3,879	0,056
	3. Redovna škola	11	11,1818	6	12		
	Total	41	9,8537	0	12		
ETI - im	2. Posebna škola	30	7,6333	0	12	6,602	0,014
	3. Redovna škola	11	10,7273	6	12		
	Total	41	8,4634	0	12		
ATI - im	2. Posebna škola	30	3,8	0	12	11,559	0,002
	3. Redovna škola	11	8,5455	3	12		
	Total	41	5,0732	0	12		
NUTI - em	2. Posebna škola	30	3,8	0	12	1,993	0,166
	3. Redovna škola	11	5,7273	0	12		
	Total	41	4,3171	0	12		
ATI - jem	2. Posebna škola	30	5,9667	0	12	7,102	0,011
	3. Redovna škola	11	9,4545	2	12		
	Total	41	6,9024	0	12		
VATI - jem	2. Posebna škola	30	2,0333	0	12	24,809	0,000
	3. Redovna škola	11	8,4545	2	12		
	Total	41	3,7561	0	12		
ATI - em	2. Posebna škola	30	5,8667	0	12	10,091	0,003
	3. Redovna škola	11	10	7	12		
	Total	41	6,9756	0	12		
Sumtest	2. Posebna škola	30	49,2333	4	90	14,08	0,001
	3. Redovna škola	11	75,9091	51	89		
	Total	41	56,3902	4	90		

**Grafikon 14:** Ovladanost glagolskim razredima s obzirom na slušni status u obitelji

ispitanici postigli su bolje rezultate od gluhih ispitanika s klasičnim slušnim pomagalicama, ali ne značajno.

**H2** - nema razlike u ovladanosti prezentom glagola između gluhih ispitanika s umjetnom

pužnicom i gluhih ispitanika s klasičnim slušnim pomagalicama.

Hipotezu možemo prihvatiti jer se pokazala značajna razlika samo na jednoj varijabli, 2. licu jednine u korist gluhih ispitanika. Kasna implantacija ne donosi značajnu prednost za govorno-jezični razvoj, što smo i očekivali da će se pokazati i u našem istraživanju.

**H3** - ispitanici koji polaze redovnu školu bolje vladaju prezentom glagola od ispitanika koji pohađaju posebnu srednju školu.

Hipotezu možemo u potpunosti prihvatiti jer se statistička značajna razlika pokazala na varijablama glagolskih razreda; ETI - im, ATI - im, ATI - jem, VATI - jem i ATI -em te na svim varijablama

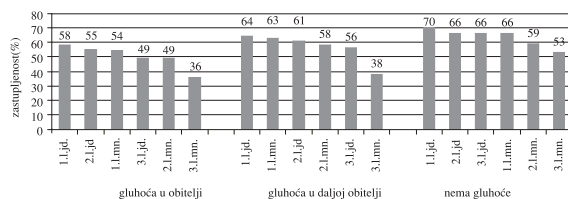
**Tablica 5:** Aritmetičke sredine, minimalni i maksimalni rezultati na varijabli glagolskih lica te F-test s obzirom na uvjete odgoja i obrazovanja

Zavisna varijabla	Vrsta škole	N	Aritmetička sredina	Minimum	Maximum	F	Stat. znač.
1.lice jednine	2. Posebna škola	30	9,4667	1	15	10,546	0,002
	3. Redovna škola	11	13,3636	7	16		
	Total	41	10,5122	1	16		
2.lice jednine	2. Posebna škola	30	8,9333	1	15	11,294	0,002
	3. Redovna škola	11	12,7273	10	15		
	Total	41	9,9512	1	15		
3.lice jednine	2. Posebna škola	30	8	0	15	16,823	0,000
	3. Redovna škola	11	13,8182	8	16		
	Total	41	9,561	0	16		
1.lice množine	2. Posebna škola	30	8,8333	0	15	10,324	0,003
	3. Redovna škola	11	12,9091	9	15		
	Total	41	9,9268	0	15		
2.lice množine	2. Posebna škola	30	8,1333	0	15	5,977	0,019
	3. Redovna škola	11	11,2727	5	14		
	Total	41	8,9756	0	15		
3.lice množine	2. Posebna škola	30	5,8667	0	15	22,188	0,000
	3. Redovna škola	11	11,8182	6	14		
	Total	41	7,4634	0	15		

glagolskih lica. Prethodna pozitivna selekcija s obzirom na govorno-jezični razvoj slušnooštećene djece pri uključivanju u redovnu školu te „uronjenost“ u govorni jezik u redovnoj sredini doprinose boljim jezičnim znanjima djece koja pohađaju redovnu školu.

**H4** - ispitanici koji imaju gluhe članove obitelji bolje vladaju prezentom glagola od ispitanika iz čujućih obitelji.

Hipoteza se odbacuje. Nisu utvrđene razlike niti na jednoj zavisnoj varijabli. Iako je oko 35% ispitanika imalo gluhe članove obitelji, svega 15-ak posto komuniciralo je znakovnim jezikom kod kuće. Slušni status roditelja sam

**Grafikon 15:** Ovladanost glagolskim licima s obzirom na slušni status u obitelji

za sebe ne doprinosi boljim jezičnim znanjima gluhe djece već kvaliteta međusobne komunikacije odnosno stalna izloženost jezičnom sustavu koji je djetetu u potpunosti dostupan i razumljiv.

## ZAKLJUČAK

U ovom istraživanju ispitivali smo ovladanost tvorbom prezenta sljedećih glagolskih razreda:

1. glagoli sa nastavkom ATI-am (imati, znati)
  2. glagoli sa nastavkom ITI-im (govoriti, misliti)
  3. glagoli sa nastavkom ETI-im (vidjeti, živjeti)
  4. glagoli sa nastavkom ATI-im (stajati, držati)
  5. glagoli sa nastavkom NUTI-em (krenuti, skinuti)
  6. glagoli sa nastavkom ATI-jem (ostajati, smijati)
  7. glagoli sa nastavkom VATI-jem (očekivati, sudjelovati)
  8. glagoli sa nastavkom ATI-em (pisati, skakati)
- ispitavši pritom kako slušnooštećeni učenici vladaju svim glagolskim licima.

**Tablica 6:** Razlike u ovladanosti glagolskom morfologijom s obzirom na slušni status u obitelji (gl. razredi)

Zavisna varijabla	(I) gluhoća u obitelji	(J) gluhoća u obitelji	Značajne razlike (I-J)	Stati. znač.
ATI - am	1. uža obitelj	2	-1,30769	0,658
		3	-0,42769	0,854
	2. dalj.obitelj	1	1,30769	0,658
		3	0,88	0,811
	3. nema	1	0,42769	0,854
		2	-0,88	0,811
ITI - im	1. uža obitelj	2	-0,35897	0,979
		3	-0,85231	0,666
	2. dalj. obitelj	1	0,35897	0,979
		3	-0,49333	0,958
	3. nema	1	0,85231	0,666
		2	0,49333	0,958
ETI - im	1. uža obitelj	2	-0,28205	0,993
		3	-1,73538	0,388
	2. dalj. obitelj	1	0,28205	0,993
		3	-1,45333	0,809
	3. nema	1	1,73538	0,388
		2	1,45333	0,809
ATI – im	1. uža obitelj	2	-0,84615	0,958
		3	-1,40615	0,664
	2. dalj. obitelj	1	0,84615	0,958
		3	-0,56	0,98
	3. nema	1	1,40615	0,664
		2	0,56	0,98
NUTI - em	1. uža obitelj	2	-1,48718	0,846
		3	-0,59385	0,91
	2. dalj. obitelj	1	1,48718	0,846
		3	0,89333	0,936
	3. nema	1	0,59385	0,91
		2	-0,89333	0,936
ATI - jem	1. uža obitelj	2	-1,35897	0,864
		3	-2,45231	0,201
	2. dalj. obitelj	1	1,35897	0,864
		3	-1,09333	0,901
	3. nema	1	2,45231	0,201
		2	1,09333	0,901
VATI - jem	1. uža obitelj	2	-0,76923	0,966
		3	-2,40923	0,319
	2. dalj. obitelj	1	0,76923	0,966
		3	-1,64	0,844
	3. nema	1	2,40923	0,319
		2	1,64	0,844
ATI - em	1. uža obitelj	2	0,30769	0,993
		3	-2,77231	0,135
	2. dalj. obitelj	1	-0,30769	0,993
		3	-3,08	0,449
	3. nema	1	2,77231	0,135
		2	3,08	0,449



sumtest	1. uža obitelj	2	-6,10256	0,918
		3	-12,64923	0,288
	2. dalj. obitelj	1	6,10256	0,918
		3	-6,54667	0,898
	3. nema	1	12,64923	0,288
		2	6,54667	0,898

**Tablica 7:** Razlike u ovladanosti glagolskom morfologijom s obzirom na slušni status u obitelji (gl. lica)

Zavisna varijabla	(I) gluhoća u obitelji	(J) gluhoća u obitelji	Značajna razlika (I-J)	Stat. Znač.
1. lice jednine	1. uža obitelj	2	-1,02564	0,915
		3	-1,85231	0,369
	2. dalj. obitelj	1	1,02564	0,915
		3	-0,82667	0,938
	3. nema	1	1,85231	0,369
		2	0,82667	0,938
2. lice jednine	1. uža obitelj	2	-0,82051	0,939
		3	-1,71385	0,387
	2. dalj. obitelj	1	0,82051	0,939
		3	-0,89333	0,921
	3. nema	1	1,71385	0,387
		2	0,89333	0,921
3. lice jednine	1. uža obitelj	2	-1,15385	0,93
		3	-2,67385	0,264
	2. dalj. obitelj	1	1,15385	0,93
		3	-1,52	0,87
	3. nema	1	2,67385	0,264
		2	1,52	0,87
1. lice množine	1. uža obitelj	2	-1,38462	0,864
		3	-1,98462	0,357
	2. dalj. obitelj	1	1,38462	0,864
		3	-0,6	0,97
	3. nema	1	1,98462	0,357
		2	0,6	0,97
2. lice množine	1. uža obitelj	2	-1,48718	0,837
		3	-1,67385	0,459
	2. dalj. obitelj	1	1,48718	0,837
		3	-0,18667	0,997
	3. nema	1	1,67385	0,459
		2	0,18667	0,997
3. lice množine	1. uža obitelj	2	-0,23077	0,997
		3	-2,75077	0,193
	2. dalj. obitelj	1	0,23077	0,997
		3	-2,52	0,64
	3. nema	1	2,75077	0,193
		2	2,52	0,64

Rezultati su pokazali sljedeće:

1. Slušnooštećeni srednjoškolci polovično vladaju prezentom glagola. Prosječna uspješnost na testu iznosi 59%.
2. Najbolje vladaju glagolima na ATI-am (imati, znati) - 93% koji su slabije predvidljivi, ali česti u upotrebi, a zatim predvidljivim glagolima na ITI-im (misliti, govoriti) - 82% te ETI-im (živjeti, vidjeti) - 71%.
3. Ostalim, slabije predvidljivim glagolima vladaju znatno slabije, najslabije razredima na NUTI-em i VATI-jem..
4. Od lica, najslabije vladaju najslabije predvidljivim-III licem množine, a zatim II licem množine, dok ostalim licima vladaju podjednako bolje, relativno najbolje I licem jednine.
5. Nagluhi ispitanici postigli su bolje rezultate u odnosu na preostale dvije skupine ispitanika (72% uspješnosti na testu u nagluhих naspram 60% u gluhih s klasičnim pomagalima te 43% u ispitanika s umjetnom pužnicom), no značajne razlike pokazale su se samo između nagluhих ispitanika i ispitanika s umjetnom pužnicom. Gluhi ispitanici s klasičnim pomagalima nisu postigli slabije rezultate na testu u odnosu na ispitanike s umjetnom pužnicom.

Radi se o poznatom izostanku učinka kasne implantacije na govorno-jezični razvoj.

6. Ispitanici integrirani u redovne škole značajno bolje vladaju prezentom od ispitanika iz posebne škole, kao što je bilo i za očekivati.
7. Ispitanici s gluhih članovima obitelji nisu postigli bolje rezultate od ispitanika bez gluhih članova obitelji, jer 50% roditelja u ovom ispitivanju ne koristi znakovni jezik u komunikaciji s djecom.

Rezultati ovog istraživanja mogu se primijeniti u kreiranju programa podučavanja gluhe djece hrvatskome jeziku. Oni upućuju na redosljed vrsta glagola s obzirom na razrede i glagolskih lica u obradi gramatičkih sadržaja u nastavi hrvatskog jezika s gluhom djecom.

Potrebna su daljnja istraživanja na području jezičnih znanja gluhe djece i mladeži kojima bi se dobile informacije od koristi za kreiranje programa sustavnog poučavanja gluhe djece hrvatskome jeziku, u kojemu bi se poštivala načela od lakšega k težemu, od predvidljivijega k nepredvidljivijemu, od češćega k rjeđemu, umjesto stihijskog odabira gramatičkih pojava i njihova redosljeda u poučavanju, kao što je to najčešće slučaj u praksi sada.

## LITERATURA

- Archbold, S.M., Nikolopoulos, T.P. & O'Donoghue, G.M. (2006): Reading ability after cochlear implantation: The effect of age of implantation. Venice, Italy: Paper presented at the meeting of the European Society for Pediatric Cochlear Implantation.
- Christiansen, B.J. & Leigh, W. I. (2002): Cochlear implants in children: ethics and choices, Gallaudet University, Washington.
- Connor, C.M. & Zwolan T. (2004): Examining multiple sources of influence on the reading comprehension skills of children who use cochlear implants. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research* 47, 509-526.
- Crosson J. & Geers, A. (2001): Analysis of narrative ability in children with cochlear implants. *Ear & Hearing*, 22, 381-394.
- Easterbrooks, S. & Baker, Sh. (2002): Language learning in children who are deaf and hard of hearing, Allyn and Bacon, Boston.
- Estabrooks, Warren: Cochlear implants for kids, Alexander Graham Bell, Association for the Deaf and Hard of Hearing, Inc, Washington 1998.
- Geers A. (2002): Factors affecting the development of speech, language, and literacy in children with early cochlear implantation. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 33,172-183.
- Geers A. (2003): Predictors of reading skill development in children with early cochlear implantation. *Ear & Hearing*, 24(Suppl.).
- Geers A. (2004): Speech, language, and reading skills after early cochlear implantation. *Archives of Otolaryngology Head and Neck Surgery*, 130, 634-638.
- Jelić, S. (2001): Ekspresivna jezična znanja djece oštećena sluha. Neobjavljeni magistarski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
- Luetke-Stahlman, B. (1998): Language Issues in Deaf Education, Butte Publications, Inc.
- Novak Milić, J. (2002): Učenje glagolskih oblika u hrvatskome kao stranome jeziku. *Suvremena lingvistika*, 53-54, str. 85-100.
- Paul, V. P. i Quigley, P. S. (1994): Language and deafness, Singular Publishing Group, Inc., California.
- Pribanić, Lj. (1991): Usvojenost padežnog sustava u djece s oštećenjem sluha. *Defektologija*, (28), 1, 11-19.
- Pribanić, Lj. (1994): Usvojenost glagolskih vremena kod gluhih učenika. Zbornik sažetaka I kongresa logopeda Hrvatske, Varaždin, str. 8.
- Pribanić, Lj. (1995): Jezični razvoj djece oštećena sluha (rječnik i gramatika). *Logopedija*, 1-2, 49-55.
- Pribanić, Ljubica (1998): Jezični razvoj djece oštećena sluha, disertacija, ERF, Sveučilište u Zagrebu.
- Quigley, S.P., Montanelli, D.S. i R.B. Wilbur (1976): Some aspects of the verb system in the language of deaf students. *Journal of speech and hearing research*, 19, 536-550.
- Radić, I., Bradarić-Jončić, S. i Fargo, E. (2008): Leksičko znanje mladeži oštećena sluha. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 1.
- Radić, I., Bradarić-Jončić, S. i Hrastinski, I. (2006): Morphological skills in youth with cochlear implants. Zbornik radova: 3rd Slovene Conference on Rehabilitation of Persons with Cochlear Implant; Maribor, Slovenija, 10.-11. 11.06.
- Rodda, M. i C. Grove (1987): Language, cognition and deafness. Lawrence Erlbaum Publishers. Hillsdale, New Jersey, London.
- Schirmer, R. B. (1994): Language & Literacy development in children who are deaf; Allyn and Bacon.

- Sherman, L.W, Cruse, T. (2004): Literacy achievement and early cochlear implantation in deaf children. Paper presented at the Midwest Educational Research Association. [http://www.users.muohio.edu/shermalw/cruse\\_mwera2004.htm](http://www.users.muohio.edu/shermalw/cruse_mwera2004.htm).
- Spencer, L. J., Barker, B.A. & Tomblin, J.B. (2003): Exploring the language and literacy outcomes of pediatric cochlear implant users. *Ear & Hearing*, 24, 236-247.
- Tomblin, J.B., Spencer, L.J., Gantz, B.J. (2000): Language and reading acquisition in children with and without cochlear implants. *Advances in Otorhinolaryngology*, 57,300–304.
- Vermeulen, A., van Bon, W., Schreuder, R., Knoors, H. & Snik, A. (2007): Reading comprehension of deaf children with cochlear implants. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 12.
- Vuletić, D. (1991): Istraživanje govora. Fakultet za defektologiju, Zagreb.

## PRESENT TENSE SKILLS IN HEARING IMPAIRED SECONDARY SCHOOL STUDENTS

**Summary:** *The aim of this research was to examine verb morphology skills (present tense use) in Croatian language in hearing impaired secondary school students. Forty one hearing impaired students participated in the investigation (deaf with classical hearing aids, deaf with cochlear implants and hard of hearing students). The average achievement on the present tense skills test was 59%. Examinees achieved best results with ATI-am, ITI-im and JETI-im verb types, and worst results with NUTI-em and VATI-jem verb types. Errors they made reflect inflection rules of their „preferred“ verb types. They achieved poorest results with III person plural, followed by II person plural, whereas the best results they achieved with I person singular. Hard of hearing students achieved better results than respondents with CI. Deaf respondents with classical hearing aids didn't achieve worse results neither than respondents with cochlear implants, nor than hard of hearing respondents. As expected, hearing impaired students attending regular secondary schools achieved better results than students attending a special secondary school. Respondents having deaf family members didn't achieve better results than those without them.*

**Key words:** *hearing impairment, deafness, hard of hearing, cochlear implant, linguistic skills, verb morphology, mainstreaming, present tense skills, Croatian language*